

- kommunfullmäktige
- kommunstyrelsen
- övriga nämnder
- förvaltning

Program för miljöanpassad upphandling

Fastställt av kommunfullmäktige 2015-06-17 § 178

Program för Miljöanpassad Upphandling (PMU)

**Stadskontoret
upphandlingsavdelningen**

**Fastställt av kommunfullmäktige
2015-06-17 § 178**

Innehåll

1. Inledning	3
Programmets avgränsning	3
Ansvar	3
2. Val av utvärderingsgrund.....	4
3. Upphandling av anläggning-, drift- och underhållsentreprenader	4
4. Upphandling av varor och tjänster.....	5
1. Kvalificeringskrav på leverantören (obligatoriska krav på leverantören)	5
2. Tekniska specifikationer för varan/tjänsten (obligatoriska krav)	5
3. Tilldelningskriterier för varan/tjänsten ("bör-krav")	5
4. Särskilda kontraktsvillkor	5
Nivå på kriterier	5
Basnivå.....	5
Avancerad nivå	5
Spjutspetsnivå	6
Livscykelkostnadsanalys för produkter	6
Avsaknad av framtagna kriterier för varor och tjänster	6
5. Upphandling av animaliska produkter	7
6. Upphandling av transporttjänster.....	7
7. Upphandling av fordon	7
8. Utvärdering av inkomna anbud.....	8
9. Uppföljning av avtalade miljökrav	8

1. Inledning

Jönköpings kommun köper årligen varor, tjänster och entreprenader för ca 2 000 miljoner kr. I kraft av denna summa är miljökrav i kommunens upphandlingar ett marknadsdrivande verktyg för hållbar utveckling. Miljökrav och eventuella utvärderingskriterier i en upphandling behöver formuleras utifrån den unika upphandlingen och dess miljöpåverkan. Krav och kriterier ska vara konsekventa, konkurrensfrämjande och affärsmässigt drivande.

Utöver relevant lagstiftning ska Jönköpings kommun i samband med upphandling särskilt beakta:

- Konkurrensverkets upphandlingskriterier
- Råd från tillsynsmyndigheter
- Jönköpings kommuns Program för hållbar utveckling (PHU)

Programmets avgränsning

Programmet behandlar inte miljökrav i upphandlingar rörande byggtreprenader så som tekniska system, materialval eller andra komponenter som byggs in i fastigheter och som därmed påverkar en fastighets slutliga miljöprestanda. För dessa kravställanden ansvarar fastighetsägaren.

Ansvar

Ansvarig för *Program för Miljöanpassad Upphandling* och dess anknytande dokument är kommunstyrelsen som beslutar om löpande förändringar av icke principiell karaktär. Dokumentet finns tillgängligt på inköpsportalen på Kompassen.

2. Val av utvärderingsgrund

Upphandlingar genomförs alltid med en förutbestämd utvärderingsgrund; *Lägsta pris* eller *det ekonomiskt mest fördelaktiga anbudet*.

Med utvärderingsgrunden *lägsta pris* är det bara priset som utvärderas. I upphandlingar med denna utvärderingsgrund ställs miljökrav i form av skall-krav, förutsatt att kraven har koppling till föremålet för upphandlingen. Det anbud som uppfyller alla krav och har det lägsta priset vinner kontraktet.

Med utvärderingsgrunden *det ekonomiskt mest fördelaktiga anbudet* kan förutom pris också andra kriterier utvärderas, t.ex. miljöegenskaper. Miljökrav och utvärderingskriterier måste vara kopplade till föremålet för upphandlingen. Denna utvärderingsgrund kan ge ökade möjligheter för Jönköpings kommun att köpa varor, få tjänster eller få entreprenader utförda med en högre miljöprestanda. Utvärderingsgrunden har sina fördelar när kriterier kan preciseras och värderas om t.ex.:

- Det finns en osäkerhet om marknaden kan leverera en vara, tjänst eller en entreprenad till en högre miljöprestanda än preciserade skall-krav.
- Förfrågningsunderlaget innehåller tidsbestämda utförandevillkor och Jönköpings kommun ser fördelar i att leverantören uppfyller villkoren t.ex. redan från avtalsstart.

I de fall det finns lämpliga utvärderingskriterier som kan kopplas till föremålet för upphandlingen och som tydligt kan ge en förbättrad miljöprestanda inom accepterade ekonomiska ramar på efterfrågad vara, tjänst eller entreprenad, ska utvärderingsgrunden *det ekonomiskt mest fördelaktiga anbudet* användas.

3. Upphandling av anläggning-, drift- och underhållsentreprenader

Avgörande för vilka miljökrav som ska ställas samt vilka miljökriterier som eventuellt kan utvärderas i upphandlingar av entreprenader, är resultaten från genomförda marknadsanalyser. Upphandlingsavdelningen ansvarar för att med regelbundenhet genomföra marknadsanalyser. Miljökraven vid entreprenader ska vara de samma oavsett vilken förvaltning som genomför upphandlingen (inklusive upphandlingar genomförda av inhyrda konsulter). Det åligger den förvaltning som genomför en upphandling att miljökraven i dokumentet *Miljökrav anläggning-, drift- och underhållsentreprenader* ställs. Dokumentet finns tillgängligt på inköpsportalen på Kompassen.

Om utvärderingsgrunden *Det ekonomiskt mest fördelaktiga anbudet* används så rådgör med upphandlingsavdelningen kring formulering och viktning av kriterierna.

4. Upphandling av varor och tjänster¹

För upphandling av varor och tjänster har Konkurrensverket utarbetat kriterier för en rad områden. Kriterierna finns på Konkurrensverkets hemsida www.kkv.se och omfattar kvalificeringskrav på leverantören, tekniska specifikationer för varan/tjänsten, tilldelningskriterier för varan/tjänsten och särskilda kontraktsvillkor.

1. Kvalificeringskrav på leverantören (obligatoriska krav på leverantören)

Dessa typer av krav riktar sig mot leverantörens tekniska och yrkesmässiga förmåga och kapacitet.

2. Tekniska specifikationer för varan/tjänsten (obligatoriska krav)

Dessa krav beskriver upphandlingsföremålet och kan utformas som hänvisningar till standarder eller som funktions- eller prestandakrav.

3. Tilldelningskriterier för varan/tjänsten ("bör-krav")

Dessa kriterier används bara när tilldelningsgrunden *det ekonomiskt mest fördelaktiga anbudet* tillämpas.

Tilldelningskriterier skall viktas i förhållande till varandra och anpassas till utvärderingsmodell, poängskala etc.

4. Särskilda kontraktsvillkor

Dessa villkor ställs på leverantören eller produkten/tjänsten och ska uppfyllas under kontraktets utförande. Särskilda kontraktsvillkor kan innebära att en viss miljöprestanda inte behöver uppfyllas från avtalsstart utan vid en senare angiven tidpunkt under avtalet.

Nivå på kriterier

Kriterierna delas också in i nivåerna bas-, avancerad och spjutspets. Samtliga Jönköpings kommuns upphandlingar av varor och tjänster (inklusive upphandling gjord av konsult) ska beakta Konkurrensverkets kriterier på följande sätt:

Basnivå

Om obligatoriska krav på upphandlingsobjektet (punkt 1-4 enligt ovan) finns utarbetade på basnivå ska dessa ställas. Baskraven är mer ambitiösa än gällande lagstiftning. Det ska finnas god tillgång av varor och tjänster som uppfyller dessa krav. Kraven är som regel enkla att använda och verifiera.

Avancerad nivå

Den avancerade nivån sträcker sig längre än basnivån. Om kriterier på upphandlingsobjektet (punkt 1-4 enligt ovan) finns utarbetade på avancerad nivå bör dessa kriterier användas så långt som möjligt. Det förutsätter dock en god kännedom om objektet och dess marknad. Behov av verifikat och uppföljning ska också beaktas.

¹ Med tjänst avses t.ex. tvätter-, kaffeautomat- eller resebyråtjänster etc. inte en transporttjänst. För fordon gäller avsnitt 6.

Spjutspetsnivå

För att använda spjutspetsnivån (punkt 1-4 enligt ovan) krävs en noga genomförd behovs- och marknadsanalys. Spjutspetsnivån är till för upphandlande enheter som vill upphandla det miljöbästa alternativet som erbjuds på marknaden. Spjutspetsnivån kan innebära behov av ökade resurser vid utvärdering och avtalsuppföljning.

Livscykelkostnadsanalys för produkter

Genom en LCC-analys erhålls produktens totala kostnad över sin livstid. Genom att studera den totala kostnaden för en produkt kan investeringar som ter sig dyra vid inköpsögonblicket i längden löna sig, bland annat genom lägre drifts- och underhållskostnader. Ökande energipriser kan förstärka denna effekt.

På Konkurrensverkets hemsida www.kkv.se finns information om LCC samt verktyg för produktanpassade analyser för följande områden:

- Inomhusbelysning
- Personbilar
- Storkök
- Utomhusbelysning
- Vending- och kaffeautomater
- Vitvaror

Upphandlande enhet ska överväga om en LCC-kalkyl ska utgöra en del av förfrågningsunderlaget. Konkurrensverkets LCC-underlag kan behöva kompletteras med ytterligare variabler för att få en korrekt bild över produktens egentliga livscykelkostnad.

Avsaknad av framtagna kriterier för varor och tjänster

I de fall det inte finns utarbetade kriterier från Konkurrensverket kan kriterier för en miljömärkning användas om så finns. Samråd gärna med upphandlingsavdelningen innan kriterier för en miljömärkning används.

5. Upphandling av animaliska produkter

Vid upphandling av animaliska livsmedel ska Konkurrensverkets kriterier på avancerad nivå användas. Finns ingen avancerad nivå ska Konkurrensverkets kriterier på basnivå användas.

Vid upphandling av ägg eller kött från fågel ska, utöver Konkurrensverkets kriterier, följande kriterier användas som antingen tilldelningskriterium eller obligatoriskt krav:

Varje fjäderfä ska kunna vara ute under minst en tredjedel av sitt liv. Utevistelsen kan inte ersättas med att djuren har tillgång till verandavistelse.

Följande animaliska produkter ska aldrig köpas in om det inte bedöms som absolut nödvändigt:

1. Dun och fjädrar
2. Päls

Vid upphandling av produkter som inte är livsmedel, ska kommunen sträva efter att inte köpa in produkter med animaliskt innehåll eller animaliskt material.

6. Upphandling av transporttjänster

Utöver vad som sägs ovan beträffande upphandling av varor och tjänster ska data från genomförda marknadsanalyser (om tillgängligt) utgöra grunden för upphandlingens krav och eventuella kriterieställande. Upphandlingsavdelningen ansvarar för att genomföra marknadsanalyser inför större transportupphandlingar där tjänsten bedöms få en betydande miljöpåverkan.

7. Upphandling av fordon

Vid upphandling/avrop av personbil, minibuss och lätt lastbil ska följande prioritering tillämpas avseende bränsle:

1. Fordonsgas/el/laddhybrid*
2. Övriga förnyelsebara bränslen
3. Fossila bränslen (inkl. övriga hybrider som drivs med fossila bränslen)

*I de fall den kompletterande motorn drivs med fossila bränslen kan laddhybrid väljas i de fall den dagliga sträckan som fordonet körs normalt understiger batteriets räckvidd.

Om inte särskilda skäl föreligger ska samtliga personbilar, minibussar och lätta lastbilar dessutom uppfylla miljöbilsdefinitionen (från och med 2013-01-01).

Teknisk Service rekommenderar vad som är teknisk/praktiskt möjligt med utgångspunkt från ovanstående prioriteringsordning samt verksamhetens kravspecifikation.

Vid upphandling/avrop av tungt fordon ska följande prioritering tillämpas avseende bränsle:

1. Fordonsgas/el/hybridteknik
2. Övriga förnyelsebara bränslen

3. Diesel

Oavsett fordon som ska anskaffas får endast fordon i kategori 3 anskaffas om det inte är tekniskt/praktiskt möjligt att anskaffa ett fordon i kategori 1 eller 2. Innan avrop av fordon i kategori 3 sker ska särskild blankett undertecknas av förvaltningschef.

I de fall fordon som drivs med fossila bränslen anskaffas kommer en årlig avgift inom ramen för klimatväxlingssystem att belasta förvaltningen.

Vid upphandling av fordon gäller vidare *Lag (2011:846) om miljökrav vid upphandling av bilar och vissa kollektivtrafiktjänster*. Upphandlande myndighet är ålagd att beakta energi- och miljöpåverkan i form av energianvändning, utsläpp av koldioxid, kväveoxider (NOx), icke-metankolväten (NMHC) och partiklar. Jönköpings kommun ska uppfylla lagen genom att användanda Konkurrensverkets kriterier för fordon (i enlighet med avsnitt 4 ovan). Kontakta upphandlingsavdelningen för detaljerad information.

Krav på fordon gällande säkerhet och arbetsmiljö (inkl. krav på däck) formuleras av fordonsägaren. Vidare ansvarar fordonsägaren för att fastställa ekonomiska ramar innan upphandling/avrop sker.

8. Utvärdering av inkomna anbud

Den förvaltning som i huvudsak genomför en upphandling ansvarar också för utvärdering av inkomna anbud. Upphandlingsavdelningen kan vara behjälplig vid utvärderingen av miljökrav och miljökriterier.

9. Uppföljning av avtalade miljökrav

Den förvaltning som tecknar avtal med en leverantör ansvarar också för avtalsuppföljningen. Upphandlingsavdelningen har däremot en samordnande roll i all avtalsuppföljning och kan vara behjälplig gentemot förvaltningarna. Eventuella viten vid konstaterad avvikelse från gällande avtal fastställs i varje förfrågningsunderlag.

**JÖNKÖPINGS
KOMMUN**

Miljökrav

Anläggning-, drift- och underhållsentreprenader

2015-03-01

Miljöledningskrav

Entreprenören ska ha dokumenterade miljöledningsrutiner som kopplar till utförandet av tjänsten. Miljöledningsrutinerna ska som minst omfatta följande punkter från kontraktets start:

- En implementerad miljöpolicy.
- Rutin för att identifiera och förebygga nödsituationer som kan medföra negativ miljöpåverkan.
- Utifrån identifierade tänkbara nödsituationer, ha metoder¹ för att förhindra eller mildra eventuell negativ miljöpåverkan.
- Rutin som säkerställer att miljökrav följs i enlighet med avtalet.

Kemikaliehantering

Jönköpings kommun arbetar för att minimera användningen av särskilt farliga ämnen. Detta får positiva effekter för miljö och arbetsmiljö. Jönköpings kommun ser därför gärna att kemiska produkter som uppfyller kriterier för miljömärkning² väljs i första hand under entreprenaden.

Följande lagkrav poängteras särskilt:

- Säkerhetsdatablad över märkningspliktiga kemiska produkter som finns på arbetsplatser ska vara tillgängliga alternativt rutiner som gör det möjligt att få information ur säkerhetsdatabladet om så behövs.
- Kemikalier ska förvaras och hanteras så att spill eller läckage inte kan nå avlopp, dagvattennät, vattenrecipient eller mark. Invallning ska rymma volymen av den största behållaren samt 10 % av summan av övriga behållares volym.
- Bränsletankar ska vara besiktigade och godkända för ändamålet.

Följande krav gäller från kontraktets start:

- Säkerhetsdatablad över märkningspliktiga kemiska produkter som finns på arbetsplatser under entreprenaden (alternativt rutiner som gör det möjligt att få information ur säkerhetsdatablad) ska vara tillgängliga för beställaren.
- Tillräcklig mängd absorptionsmedel och/eller annan lämplig utrustning för att samla upp eventuellt spill eller förhindra läckage ska finnas i maskiner och på arbetsplatsen.
- Använt absorptionsmedel ska omhändertaras av entreprenören som ett farligt avfall.
- Uppställning av bränsletankar och liknande ska ske så risk för läckage och påkörning minimeras.

¹ Entreprenören ska ha kunskap samt rimliga resurser för att praktiskt kunna hantera en situation som kan leda till en plötslig negativ miljöpåverkan. Exempel kan vara ett oförutsett spill/utsläpp av kemikalier.

² Exempelvis Svanen, Bra Miljöval, EU-blomman eller liknande.

Avfallshantering

Följande lagkrav poängteras särskilt:

- Farligt avfall, enligt avfallsförordningen (2011:927), får inte blandas med övrigt avfall och ska hanteras av företag med erforderliga tillstånd. Entreprenören ska säkerställa att de som hanterar farligt avfall innehar tillstånd för ändamålet.

Följande krav gäller från kontraktets start:

- Avfall som uppstår i samband med aktuell entreprenad ska källsorteras för separat omhändertagande. Inget avfall får lämnas kvar på plats. Entreprenör ska också kunna redovisa mottagare av det sorterade avfallet.
- Förvaring av flytande farligt avfall ska ske så risk för läckage och påkörning minimeras.

Förorenad mark

Följande lagkrav poängteras särskilt:

- Vid misstanke eller upptäckt av förorenad mark under entreprenaden ska entreprenören enligt 10 kap. §11 miljöbalkens upplysningsskyldighet snarast underrätta tillsynsmyndigheten (dvs. miljökontoret/länsstyrelsen) och beställaren.
- Vid en eventuell upptäckt av förorenad mark får ingen efterbehandling/avhjälpande av förorening påbörjas utan att en anmälan till tillsynsmyndigheten är inlämnad enligt 28 § förordning (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd.

Följande krav gäller från kontraktets start:

- Innan transport av förorenade massor genomförs ska entreprenören samråda med tillsynsmyndighet och beställare.
- När det finns behov av att tillföra massor ska entreprenören säkerställa att massorna inte är förorenade.
- Samråda med tillsynsmyndighet om en anmälan krävs angående användning av massor för anläggningsändamål.

Vattenskyddsområden

Följande lagkrav poängteras särskilt:

- Vid entreprenader inom vattenskyddsområde gäller särskilda vattenskyddsföreskrifter. Jönköping kommuns vattenskyddsområden med tillhörande vattenskyddsföreskrifter återfinns på www.jonkoping.se

Fordon och arbetsmaskiner

Tunga fordon (över 3,5 ton)

- Samtliga tunga fordon ska från avtalsstart vara klassade enligt **Euro IV** eller renare.

Dieselmotordrivna arbetsmaskiner³

- Bandgrävare, hjulgrävare, grävlastare, hjullastare, bandschaktare, dumprar och traktorer ska från avtalsstart vara klassade enligt **EU-steg III A** eller renare.
- Vältar ska från avtalsstart vara klassade enligt **EU-steg II** eller renare.
- Övriga dieselmotordrivna arbetsmaskiner ska från avtalsstart vara klassade enligt **EU-steg I** eller renare.

Om **synnerliga**⁴ skäl föreligger har beställaren rätt att bevilja avsteg från avgasklassning för tunga fordon och dieseldrivna arbetsmaskiner. Avsteg beviljas skriftligen (inkl. motiv) av beställarens avtalsansvarig efter ansökan från entreprenören.

Drivmedel och service

- Bensin och diesel enligt svensk standard av miljöklass 1 eller ur miljösynpunkt renare ska användas.
- Regelbunden och dokumenterad service av fordon, arbetsmaskiner och andra tekniska system och komponenter som är miljöpåverkande ska ske enligt tillverkarens rekommendationer. Dokumentation över genomförd service ska vid begäran kunna visas upp för beställaren.
- Tvätt av fordon/maskiner ska ske enligt lokal tillsynsmyndighets direktiv. Beställaren har rätt att delge lokal tillsynsmyndighet uppgifter kring entreprenörens fordons- och maskintvätt. För fordon/maskiner som tvättas i Jönköpings kommun gäller Jönköping kommuns riktlinjer för tvätt av fordon, se www.jonkoping.se

³ Avgaskravet gäller för de maskiner som klassificeras enligt EU-direktiv 97/68.

⁴ Exempelvis p.g.a. tillfälliga tekniska problem kring fordon/arbetsmaskiner eller om det i entreprenaden uppstår oförutsedda problem så krävs bilden ovan riskerar att väsentligt förändra entreprenaden.

Kompetens – tunga fordon

- Förare av tunga fordon som omfattas av beställarens uppdrag ska ha utbildning i sparsam körning. Utbildningen får vara högst fem år gammal.

Uppföljning m.m.

- Entreprenören ska om beställaren så önskar kunna visa erforderliga verifikat som styrker krav i detta dokument.

- Beställaren har rätt att utföra uppföljning för att säkerställa att avtalade krav efterlevs.

- Entreprenören ska säkerställa att underentreprenörer i alla led uppfyller avtalade krav.

- Entreprenören ska till beställaren anmäla händelser som medfört en oförutsedd miljöpåverkan.